

Lohman was niet de enige met wie Kuyper botste ondanks het vele dat verbond. Hoedemaker, Van Lingen en ook anderen konden het werken met 'beginselen' evenmin appreciëren, wanneer deze niet rechtstreeks te verbinden waren aan de beslissende keuze van het geloof zonder meer. De kwestie is springlevend.

Daarom verdient, ook naar onze overtuiging, Lohman het niet om vergeeten te worden, al was het slechts om aan zijn lotgeval historisch inzicht te verwerven in het ontstaan en voortgang van een beweging, die inmiddels tot de geschiedenis is teruggekeerd. Wellicht mede daarom teruggekeerd omdat zij niet in staat bleek een man als A.F. De Savornin Lohman blijvend in haar midden te behouden.

W. van 't Spijker

Belijnd Verleden. Honderd jaar Groninger Kerkbode nader bekeken Onder redactie van C. Stam, J. Vree Azn., J.A. Keizer, R. Nauta. Uitgave Jan Haan, Groningen 1988. 344 blz. f 39,75.

Het boek verscheen als jubileumuitgave ter gelegenheid van de honderdste jaargang van de *Groninger Kerkbode*. Het werd in een jubileumbijeenkomst op 8 november van het vorige jaar aangeboden in de Groninger Martinikerk. Kerkbodes nemen een bijzondere plaats in in het literaire gebeuren. Wat men er ook van zeggen wil, men kan niet ontkennen, dat deze kerkbode een spiegel is van een tijdperk. De opzet van de hier gepresenteerde uitgave is een driedelige.

Een eerste hoofddeel werpt een blik op de geschiedenis, een tweede schetst de situatie in kerk, staat en maatschappij terwijl deel drie handelt over theologie en geloofsbeleving.

Wat het eerste deel betreft, het biedt een overzicht van de geschiedenis rondom en na de Doleantie. F.R.J. Knetsch heeft als motief daarvoor gekozen de leus van Kuyper omtrent de 'helen en de halven', waarbij het thema van de Schriftcritiek centraal wordt geplaatst. Inderdaad had Kuyper dit tot een sjibbolet gemaakt, om tot een scheiding der geesten te komen. Daardoor schiep hij duidelijkheid ten aanzien van de ethischen, die in zijn ogen de 'halven' waren. Een theologisch-kerkelijk thema werd op die manier in dienst gesteld van een kerkpolitiek doel. Het verhaal spreekt voor zich, ook al zou men kunnen vragen of precies hetzelfde dan moet gezegd worden omtrent Bavinck. Hij nam m.i. niet een principieel andere positie in t.a.v. de Schriftcritiek. Intussen maakt het opstel van Knetsch wel duidelijk hoezeer kernvraagstukken uit het eind van de vorige eeuw doorwerkten tot in het begin van de onze.

W. Plas beschrijft de gang van zaken bij de Doleantie in Groningen. Uiteindelijk was het de krant van de dolerenden, ofschoon in de stad hun percentage slechts 2% bedroeg tegen een landelijk gemiddelde van